

МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРОБІОЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Обґрунтована необхідність подальшого розвитку агробіоенергетичного ринку України. Досліджено основні інструменти стимулювання попиту і пропозиції на ринках основних біоенергетичних продуктів. Виявлено вплив різних інструментів політики з просування біопалива на економічні і соціальні показники. Доведено, що в Україні необхідне запровадження "зелених тарифів" при виробництві біогазу.

Ключові слова: агробіоенергетичний ринок, інструменти стимулювання попиту і пропозиції, зелені тарифи.

Постановка проблеми. Розвиток агробіоенергетичного ринку в Україні характеризується недостатніми темпами розвитку і значно відстає від світової динаміки. При цьому варто зауважити, що необхідність становлення біоенергетичного сектора в аграрній сфері об'єктивно обумовлена високою залежністю України від імпорту нафти і газу, зміною структури агропромислового виробництва, постійним зростанням диспаритету цін на енергетичні й сільськогосподарські види продукції. Тому одним із завдань вітчизняної аграрної науки є дослідження проблем наукового і практичного формування ефективного організаційно-технологічного й економічного механізму функціонування ринку біоенергетичної сировини та біопалив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування та розвитку біоенергетичних ринків знайшла своє відображення у працях багатьох вітчизняних вчених. Так, проблеми формування інституційного середовища знайшли своє відображення у працях О.Шубравської, Г.Трипольської, Г.Калетник, С.Кваша, М.Гавриш, визначили соціально-економічні передумови розвитку біоенергетичної галузі. Питання ролі аграрної біоенергетики в розвитку сільських територій досліджені у працях О. Шпичака, О. Бородіної.

Дослідженням конкретних напрямків розвитку ринку біопалив у період структурної перебудови вітчизняної економіки та диверсифікації джерел постачання енергії займаються В. Дубровін, Г. Забарний, С. Кудря, Г.Голуб та ін.

Постановка цілей. Метою даного дослідження є визначення й обґрунтування використання інструментів стимулювання розвитку вітчизняного агробіоенергетичного ринку.

Результати дослідження. Нинішній етап розвитку економіки України характеризується значною енергозалежністю від імпорту традиційних видів палива, що негативно впливає

на енергетичну безпеку держави. У таких умовах Україні доцільно використати світовий досвід щодо ширшого використання альтернативних видів палива, зокрема агробіоенергетичного. Нині в Україні поступово починає формуватися розуміння того, що держава може і повинна збільшити свій енергетичний потенціал за рахунок ширшого використання біоенергетичних технологій. Упровадження такої практики є актуальним також в силу того, що Україна офіційно проголосила європейський вектор розвитку, отже автоматично бере на себе зобов'язання щодо частки використання в загальному паливно-енергетичному балансі відновлюваних джерел енергії. Важливим аргументом на користь розвитку біоенергетичного ринку є також проголошений на конференції ООН Rio+20 курс на розвиток зеленої економіки в контексті сталого розвитку і боротьби з бідністю.

У результаті дослідження встановлено, що агробіоенергетичний ринок в Україні знаходиться на етапі формування, і його можна визначити як середовище, в якому взаємодіють різні агенти, формуючи два основні чинники:

1.) попит на біоенергетичні паливні продукти та їх пропозицію. Основними агентами на агробіоенергетичному ринку України є держава та її інституціональні органи;

2.) сільськогосподарські підприємства - виробники сировини; переробні підприємства, в яких відходи основної діяльності можуть бути сировиною для виробництва біологічних видів палива; галузі, які споживають біопалива (транспортна, хімічна); дорадчі сільськогосподарські служби; сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи; підприємства - виробники біоенергії.

Важливо також зазначити, що розвиток агробіоенергетичної галузі дає імпульс для розвитку суміжних галузей.

У структурі агробіоенергетичного ринку України можна також виділити два великих

сектори - це ринок біоенергетичної сировини і власне ринок біопалив.

За оцінками Міністерства аграрної політики і продовольства, в Україні значні площі зайняті під вирощуванням енергетичних культур. Тенденції до їх розширення будуть зберігатися і в наступні роки. Цьому сприяють і світові тенденції. Так, на європейському ринку існує стабільний попит на український ріпак для біодизельної промисловості, українська пшениця і кукурудза використовуються як сировина для виробництва біоетанолу.

Проте, на наш погляд, масштаби реальної користі від такої експортної діяльності для держави є сумнівними. Адже збільшуючи обсяги

експорту зернових і олійних культур, українські аграрії задовольняють не тільки харчові, але й кормові та біоенергетичні потреби інших країн, а переробна й енергетична галузь, тваринництво у нашій країні не використовують повною мірою продукцію рослинництва для нарощування обсягів власного виробництва. При цьому прибутки від експортних операцій дістають не виробники, а посередники [1].

Тому, безперечно, з позицій формування ефективної "зеленої економіки" доцільніше використовувати ці сировинні ресурси для розвитку біоенергетики.

З сільськогосподарської сировини можна отримати різні види біопалив (рис.1).

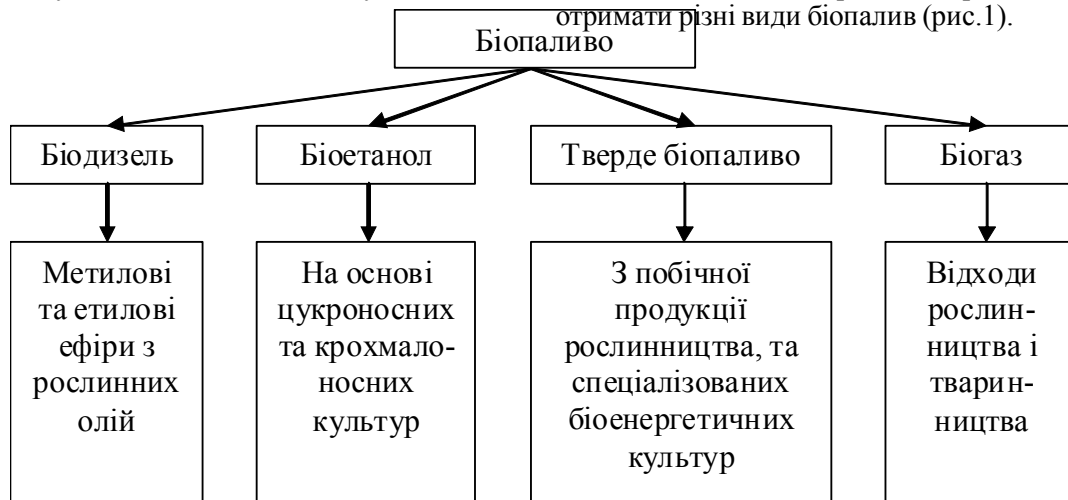

Рис.1. Види біопалива з аграрної сировини

Держава має сприяти формуванню і розвитку агробіоенергетичного ринку, насамперед, через розробку механізмів стимулювання попиту і пропозиції. М. Кейнс розглядав стимулювання сукупного попиту як один із головних чинників зростання виробництва. Саме попит, на його погляд, є вирішальним інструментом у стимулюванні розвитку виробництва. Згідно з теорією Кейнса, важливо знайти важіль розвитку всього суспільного попиту - попиту на споживчі товари і попиту на інвестиційні товари, тому що сукупний попит - це сума споживчих витрат та інвестицій. Отже, якщо сукупний попит більший від пропозиції, тоді "працюють" стимули росту виробництва. Згідно з Кейнсом, основними компонентами сукупного попиту є споживання, інвестиції та державні витрати [3].

В Україні, на наш погляд, попит на біоенергетичні продукти можна стимулювати за допомогою таких інструментів (рис. 2):

- введення вимоги переведення на біологічне паливо громадського транспорту, спочатку у великих містах, де проблема забруднення навколишнього середовища CO₂ стоїть особливо гостро;
- проведення науково-дослідних робіт,

насамперед щодо розробки комерційних технологій виробництва біопалива другого і третього покоління, оскільки саме ці технології дають можливість використовувати менші площі землі для виробництва сировини і більш безпечні для довкілля;

- підвищення поінформованості потенційних споживачів. Необхідно на всіх рівнях освіти запроваджувати освітні програми, які б демонстрували переваги розвитку зеленої економіки і, зокрема, використання біологічних видів палива. Обізнаність суспільства можна забезпечити за допомогою реклами на телебаченні, у друкованих засобах інформації, інтернеті тощо;

- введення екологічних вимог і впровадження податків на викопне паливо. Так, запровадження таких податків дає переваги біологічному паливу через здорожчання в такому випадку традиційних видів палива;

- здешевлення вартості біоенергії для кінцевих споживачів, що можливо шляхом розробки програм субсидування, надання пільгових позик для придбання сучасних котлів, які працюють на біомасі. Такі заходи

стимулювання пропозиції ефективно використовується в країнах-членах ЄС, Індії, Таїланді, Бразилії, США.

Рис. 2. Інструменти стимулювання попиту та пропозиції на біоенергетичному ринку

Для збільшення пропозиції енергії з біомаси в Україні використовують окремі економічні та регуляторні інструменти. У світовій практиці набір цих інструментів набагато ширший, тому існує необхідність їх вивчення, узагальнення і впровадження у вітчизняну практику. Заходи з просування біоенергетичних продуктів мають бути узгоджені з критеріями, які дозволяють здійснювати виробництво на засадах сталого розвитку. Серед інструментів, які сприяють збільшенню пропозиції, можна виокремити такі.

1. Вимоги домішування. Цей інструмент стимулювання пропозиції на ринку моторних палив широко використовують в багатьох країнах світу Бразилії, окремих країнах-членах ЄС. Згідно із Законом України "Про внесення змін до деяких законів України щодо виробництва та використання моторних палив із вмістом

біокомпонентів" визначено, що вміст біоетанолу в бензинах моторних, що виробляються та/або реалізуються на території України, становитиме: у 2013 р. - рекомендований вміст не менш як 5% (об'ємних); у 2014 - 2015 рр. - обов'язковий вміст не менш як 5% (об'ємних); з 2016 р. - обов'язковий вміст не менш як 7% (об'ємних)"[5]. Безперечно, що у разі виконання цієї норми Закону будуть створені умови для зростання ринку, що дозволить залучити інвестиції для вдосконалення технологій і розвитку інфраструктури. Елемент обов'язковості важливий для забезпечення гарантій досягнення поставлених цілей. Недоліком є те, що ці вимоги не узгоджені з соціальними та екологічними стандартами. Варто також зазначити, що вимоги домішування, дозволяють прогнозувати майбутню частку ринку, що в свою чергу дозволить завантажити вільні виробничі

потужності українських спиртових заводів. За оцінками експертів, нині 60% виробничих потужностей спиртових заводів не використовуються.

2. Податкові пільги (звільнення від різних видів податків, зменшення їх ставки). За допомогою цих інструментів підвищується конкурентноспроможність біологічного палива, оскільки це дає можливість певною мірою компенсувати його вищу вартість.

Зелений тариф. Це зобов'язання купувати електроенергію, вироблену з використанням відновлюваних джерел енергії за ціною, вищою за ціну на електроенергію з викопних палив. Цей інструмент стимулювання пропозиції на ринку відновлювальною енергетики широко використовуються у всьому світі. За "зеленим тарифом" організації, які займаються передачею електроенергії, зобов'язані включати до мережі електроенергію, вироблену з біомаси і купувати її за вищими цінами порівняно з електроенергією, яка виготовлена з традиційних джерел. Підходи до використання цього інструмента стимулювання пропозиції в різних країнах різні, практика його використання досить поширена і використовується більше, ніж у 60 країнах світу. В Україні, на жаль, цей інструмент використовується лише при виробництві електроенергії на сонячних і малих гідроелектростанціях. На наш погляд, упровадження такого тарифу необхідне, при виробництві біогазу. Це обумовлено тим, що в країні агропромисловий сектор щорічно продукує значні об'єми органічних відходів, які на сьогодні створюють значну екологічну небезпеку для довкілля, з іншого, за оцінками експертів, ці відходи є тим енергетичним ресурсом, що можуть замінити 2,6 млрд. м³ природного газу/рік. При подальшому розвитку сільського господарства цей потенціал може зрости до 7,7 млрд. м³/рік у перерахунку на природний газ.

Потенційний об'єм біогазового ринку в Україні можна реально освоїти до 2020 р. Тільки гнойових відходів тваринництва достатньо для будівництва в Україні біля 4000 БГУ [1]. Проте передумовою реалізації даних проектів на першому етапі є введення відповідного зеленого тарифу для електроенергії з біогазу, як це зроблено майже в усіх країнах Європейського Союзу. Без такої підтримки залучити інвестиції в галузь на етапі її становлення неможливо.

3. Капітальні гранти - це така система, яка дозволяє частину інвестиційних вкладень спрямованих на започаткування бізнесу виробництва біопалива, покрити за рахунок схем, профінансованих з бюджету

4. Державні закупівлі. Цей інструмент виявився досить ефективним у багатьох країнах

світу. Особливо широко він використовується для придбання транспортних засобів та біологічного пального, які задовольняють екологічні вимоги.

Досвід функціонування біоенергетичних ринків у різних країнах світу свідчить про те, що задля стимулювання їх розвитку використовуються різні інструменти. Зробити висновки щодо їх дієвості досить складно, оскільки розвиток біопаливної індустрії на засадах сталого розвитку порівняно нове явище в світогосподарській практиці.

Висновки. Високий рівень агробіоенергетичного потенціалу України, невирішені проблеми розвитку сільських територій, складна екологічна ситуація зумовлюють в державі необхідність диверсифікації сільськогосподарського виробництва, одним із напрямків якої є виробництво таких інноваційних продуктів як біопалива. Для стимулювання розвитку агробіоенергетичного ринку важливе значення має використання в українській практиці як інструментів формування попиту так і інструментів формування пропозиції. Подальші дослідження доцільно провести в напрямку розгляду інституційного забезпечення управління агробіоенергетичним ринком.

Список літератури:

1. Аналітична записка Обґрунтування необхідності запровадження в Україні "зеленого" тарифу на електроенергію, що виробляється з біогазу. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.qclub.org.ua/news/305/>
2. Калетник Г.М. Розвиток ринку біопалив в Україні / Калетник Г. М. - К: Аграрна наука, 2008. - 464 с.
3. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег труды / Дж. М. Кейнс - М.: Эксмо, 2007. - 153с.
4. Кондратьев Н. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. Избранные труды / Н. Кондратьев, Ю. Яковец, Л.Абалкин. - М.: Экономика, 2002. - 764с
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо виробництва та використання моторних палив із вмістом біокомпонентів: Закон України від 19.06.2012, № 4970-VI. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
6. Трипольська Г.С. Агробіоенергетичний ринок України / Г. С. Трипольська - К., 2011. - 264с.

Аннотация

Антонина Зелинская

МЕХАНИЗМЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ АГРОБИОЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО РЫНКА УКРАИНЫ

В статье обоснована необходимость дальнейшего развития агробιοэнергетического рынка Украины. Исследованы основные инструменты стимулирования спроса и предложения на рынках основных биоэнергетических продуктов. Выявлено влияние разных инструментов политики продвижения биотоплива на экономические и социальные показатели. Доказано, что в Украине существует необходимость внедрения "зеленых тарифов" при производстве биогаза.

Ключевые слова: *агробιοэнергетический рынок, инструменты стимулирования спроса и предложения, зеленые тарифы.*

Summary

Antonina Zelinska

MECHANISMS OF PROMOTION OF DEVELOPMENT OF UKRAINIAN AGROBIOENERGY MARKET

The necessity of further development of agrobioenergy market of Ukraine is substantiated in the article. The basic instruments for promoting demand for and supply of the main bioenergy products market are examined. The influence of different policy instruments for promoting biofuel on economic and social indicators is exposed. It is proved, that Ukraine needs to implement green tariffs in the biogas production.

Key words: *agrobioenergy market, instruments for promoting demand and supply, green tariffs.*